

Laki Ildikó

A FOGYATÉKOSSÁGGAL ÉLŐ FIATAL FELNŐTTEK TÁRSADALMI INTEGRÁLÓDÁSÁNAK ESÉLYEI ÉS LEHETŐSÉGEI A MAI MAGYARORSZÁGON

Kutatás bemutatása

„Kifürkészhetetlen rejtély. Tanulni kell, akkor talán megvilágosodik. Megtanulni mindennek a lényegét, mit rejt magában az éjszaka, amikor az ember nem él, de mégis érez, megismerni az ismeretlent, megragadni, ami oly messze van, tisztán látni, ami oly sötét, és megtanulni, hogyan kell az embereket kikérdezni...”

Jakob Wassermann: Kaspar Hauser, avagy az emberi szívből való

A fogyatékoság és annak kérdésköre az elmúlt években kiemelt hangsúlyt kapott mind az Európai Unió, mind pedig a hazai szakpolitikákban. Európa lakosságának 10–15%-a minősül fogyatékosnak vagy nevezi magát fogyatékosnak (European Disability Forum 2002). Ezzel a fogyatékos emberek Európában, az Egyesült Államokhoz hasonlóan az egyik legnagyobb kisebbséget és – az idős emberek után – az állami szolgáltatások egyik legnagyobb fogyasztói csoportját alkotják. Az OECD adatai szerint a fogyatékossgal kapcsolatos kiadások az EU-tagállamok nemzeti szociális költségvetéseinek harmadik legnagyobb tételét képezik – az öregségi és egészségügyi kiadások után, a munkanélküliség-gel kapcsolatos kiadásokat megelőzve.

E teherterhelés növekedésének figyelembevételével olyan felépített elveket és gyakorlatokat kell kialakítani, amelyek hosszú távon segítik és növelik a célcsoport integrálódásának esélyeit, a társadalmi elismertségük, elfogadottságuk kilátásait. Ez csak oly módon lehetséges, ha komplex vizsgálatot végzünk, majd pedig javaslatokat teszünk a megvalósításukra.

A fogyatékossgal élő fiatal felnőttek társadalmi integrálódásának esélyei és lehetőségei a mai Magyarországon címet viselő kutatásunk 2008 őszén kezdődött azzal a céllal, hogy megismerjük és feltárjuk a Magyarországon élő fogyatékos fiatalok és fiatal felnőttek helyzetét, felsőoktatásban való elhelyezkedését, társadalmi integrálódásuk oktatási, valamint intézményi lehetőségét és esélyét, továbbá a munkaerő-piacon történő elhelyezkedésük formáját. A kutatás során arra is kíváncsiak voltunk, vajon ma-

guk az érintettek, a fogyatékos hallgatók és végzett hallgatók, fiatal felnőttek milyen célból léptek be a felsőoktatás falai közé, mi volt a fő motiváló tényező, amely arra készítette őket, hogy a felsőoktatás különböző szegmenseiben tudást és diplomát szerezzenek, majd pedig diplomával a kezükben, állást keresve a munkaerőpiacon milyen helyzetekkel találják szembe magukat. Ez utóbbi probléma természetesen nemcsak a fogyatékos fiatalokat és fiatal felnőtteket érinti napjainkban, hanem a korosztály egészét.

A kutatás nem csak egy kutatás kívánt lenni a sok közül, hanem olyan vizsgálódás, amelyben különböző területeket járunk körbe, s feltárjuk azokat a hiányosságokat, amelyekre minél előbb megoldást kell találni. A hiányosságok feltárását bizonyára teljes körűen nem tudtuk megtenni, ellenben néhány általános és speciális tapasztalatot sikerült szerezniünk a területen, amelyek nem csak a mi számunkra is hasznosak, hanem másoknak, azoknak akik szívügyüknek tekintik a fogyatékos emberekkel, a fogyatékos emberek életterével való foglalkozást.

Összefoglalónk első egysége a felsőoktatásban részt vevő hallgatók véleményét, attitűdjét s egyben ismereteit mutatja be a fogyatékossgáról, a fogyatékos személyek társadalomba való integrálásáról, valamint a különböző élethelyzetekben történő viselkedési formák mindennapi gyakorlatáról. Kérdéseink alapvetően a fogyatékossg fogalmának ismertetére, a fogyatékos hallgatók elfogadására, s a velük kapcsolatos előítéletekre vonatkoztak.

Összefoglalásunk második nagy területét a munkaerő-piac szereplőinek bemutatása adja, elsődleges hangsúlyt helyezve a szervezetek fogyatékos személyek foglalkoztatására irányuló törekvéseire, fogyatékosügyi politikájára, az akadálymentesítések szervezeten belüli megvalósítására, továbbá a munkaerő-piacon e tárgykörben végzett szerepük megismertetésére. A hazai foglalkoztatáspolitikai 21. században kiemelt szereppel illeti a fogyatékos személyek integrálását, előtérbe helyezi, egyben támogatja azokat a programokat, valamint munkahelyeket, ahol a társadalmi felelősségvállalás, az

egyenlő bánásmód elve gyakorlatként is működik. A vizsgált szervezetek ebben igen eltérőnek mutatkoznak, s úgy tűnik, a fogyatékos munkavállalókkal kapcsolatos attitűdök még mindig inkább negatívnak mondhatók.

A szervezetek és a felsőoktatásban jelen lévő folyamatok elemzése mellett ugyanakkor kíváncsiak voltunk arra is, hogy a diplomás, illetve diplomára váró mozgás-, látás- és hallássérült fiatalok milyen jövőképet álmodnak maguk elé, mit jelent számukra a diploma, valamint ezzel összefüggésben a kvalifikált munkaerő-piaci részvétel, továbbá a személyes életterük jellemzői, a fogyatékoságukból adódó hátrányaik megfogalmazása. Ezek összefoglalása bár inkább személyes volt, mi mégis úgy döntöttünk az érintett személy(ek) megkérdezése mellett, hogy jelen összefoglalónkban bemutatunk egy életteret, melyet mindenféleképpen kiemelt figyelemmel kell illetni a mai magyar társadalomban.

A kutatáshoz kapcsolódott a fogyatékos és nem fogyatékos személyeknek szóló honlapok elemzése, amely magába foglalta az akadálymentesítési, elérhetőségi törekvéseket: célunk volt igazolni, hogy a hazai internetes portálok között még mindig igen nagy arányban vannak jelen azok, amelyek nem vagy csak részben használhatóak akadálymentesen, de legfőképpen az érintettek számára elérhetetlenek. Az *Esélyegyenlőség és Társadalom* című kurzusunk, amelyet a Szegedi Egyetemen és a budapesti Zsigmond Király Főiskolán vezettünk be szociológus, továbbá társadalmi tanulmányok szakos hallgatók számára azzal a nem titkolt szándékkal, hogy megismerhetővé tesszük számukra a különféle hátrányos helyzetű csoportok megváltozott társadalmi szerepét. A Szegedi Tudományegyetemen végül úgy döntöttünk, hogy a hallgatókkal közösen elkészítjük a kurzus zárókötetét, amely a hallgatók mindennapjaiban megélt kisebbséggel, fogyatékos személyekkel összefüggésben megélt élményeit gyűjtötte össze. Az *Esélyegyenlőség és Társadalom* című tanulmánykötetünk bár nem minden tanulmányában kötődött a fogyatékoság témaköréhez, mégis olyan értékes hallgatói munkákat tartalmaz, amelyek arra tesznek tanúbizonyságot, hogy a fiatalok körében a téma nem tabu.

A kurzusok során olyan ismereteket, tudásokat adtunk át kutatásunk tárgykörében, amellyel elsődleges célunk a véleményformálás, értékalakulás, másodsorban a téma széles körű terjesztése olyan

egyetemi szakokon, ahol erre nem vagy csak kis mértékben helyeznek hangsúlyt.

Számos hazai és néhány nemzetközi konferencián is bemutatásra kerültek kutatásunk éppen aktuális vizsgálatai, egységei. Ezekben a rendezvényeken a kutatás bemutatása mellett hangsúlyt helyeztünk a különböző hazai és nemzetközi összefüggések megismertetésére, értékelésére, a fogyatékosügyben tapasztalt változásokra, a mintaértékű modellek alkalmazásának lehetőségeire. Kutatásunk kiegészült azzal a tudatosan vállalt törekvéssel, hogy az egyes vizsgálati egységekbe bevonjuk magukat az érintetteket, kérjük egyfelől szakmai, másfelől emberi segítségüket, támogatásukat. A honlapelemzés esetében mozgássérült diplomás kollégával dolgoztunk, a hallgatói kérdésekbe pedig látássérült munkatársat vontunk be. Előadásainkon a korrekt véleményformálás elősegítése végett minden esetben jelen voltak a politika, a gazdaság és az érdekvédelem területét képviselő személyek.

A kutatás során mindvégig úgy gondoltuk, munkánk akkor lesz sikeres, ha a megalapozott belső szakmai tudás mellett azokat a személyeket is megszólítjuk, akik tudásukkal, ismereteikkel és munkájukkal tudnak támogatni egy olyan ügyet, amellyel a fogyatékos személyek életterében változásokat tudunk generálni. Ezért komoly szakmai kapcsolatokat, együttműködések építettünk ki magán- és civil szervezetekkel, állami szereplőkkel. A kutatás lezárulásával ezeket a kapcsolatokat tovább kívánjuk ápolni, építeni.

Munkánk jelenlegi eredménye természetesen nem teljes körű, ma már mi is látjuk a kutatás során nem érzékelt hiányosságok, pontatlanságok vagy a megválaszolatlan kérdések körét. Ezért úgy gondoljuk, a vizsgálódást, a tényfeltárást és a szakmai munkát folytatni kell, hogy a jelenlegi kutatás egyes szegmensei még alaposabb megismerés tárgyát képezzék, s mindezek ne csak leírt eredményekként jelenjenek meg, hanem társadalmi szinten is involválódjanak.

Absztrakt

A fogyatékoság és annak kérdésköre az elmúlt években kiemelt hangsúlyt kapott mind az Európai Unió, mind pedig a hazai szakpolitikákban. Európa lakosságának 10–15%-a minősül fogyatékosnak vagy nevezi magát fogyatékosnak (European

Disability Forum 2002). Ezzel a fogyatékos emberek Európában, az Egyesült Államokhoz hasonlóan az egyik legnagyobb kisebbséget és – az idős emberek után – az állami szolgáltatások egyik legnagyobb fogyasztói csoportját alkotják. Az OECD adatai szerint a fogyatékosokkal kapcsolatos kiadások az EU-tagállamok nemzeti szociális költségvetéseinek harmadik legnagyobb tételét képezik – az öregségi és egészségügyi kiadások után, a munkanélküliséggel kapcsolatos kiadásokat megelőzve. E teherterhelés növekedésének figyelembevételével olyan felépített elveket és gyakorlatokat kell kialakítani, amelyek hosszú távon segítik és növelik a célcsoport integrálódásának esélyeit, a társadalmi elismertségük, elfogadottságuk kilátásait. Ez csak oly módon lehetséges, ha komplex vizsgálatot végzünk, majd pedig javaslatokat teszünk a megvalósításukra.

A fogyatékosokkal élő fiatal felnőttek társadalmi integrálódásának esélyei és lehetőségei a mai Magyarországon címet viselő kutatásunk 2008 őszén kezdődött azzal a céllal, hogy megismerjük és feltárjuk a Magyarországon élő fogyatékos fiatalok és fiatal felnőttek helyzetét, felsőoktatásban való elhelyezkedését, társadalmi integrálódásuk oktatási, valamint intézményi lehetőségét és esélyét, továbbá a munkaerő-piacon történő elhelyezkedésük formáját. A kutatás során arra is kíváncsiak voltunk, vajon maguk az érintettek, a fogyatékos hallgatók és végzett hallgatók fiatal felnőttek milyen célból léptek be a felsőoktatás falai közé, mi volt a fő motiváló tényező, amely arra készítette őket, hogy a felsőoktatás különböző szegmenseiben tudást és diplomát szerezzenek, majd pedig diplomával a kezükben állást keresve a munkaerő-piacon, milyen helyzetekkel találják szembe magukat. Ez utóbbi probléma természetesen nemcsak a fogyatékos fiatalokat és fiatal felnőtteket érinti napjainkban, hanem a korosztály egészét. A kutatás nem csak egy kutatás kívánt lenni a sok közül, hanem egy olyan vizsgálódás, amelyben különböző területeket járunk körbe, s feltárjuk azokat a hiányosságokat, amelyekre minél előbb megoldást kell találni. A hiányosságok feltárását bizonyára teljes körűen nem tudtuk megtenni, ellenben néhány általános és speciális tapasztalatot sikerült szereznünk a területen, amelyek nem csak a mi számunkra, hanem másoknak, azoknak akik szívügyüknek tekintik a fogyatékos emberekkel, a fogyatékos emberek életterével való foglalkozást.

Abstract

Disabilities and the whole host of related areas consistently received special attention in the policies of both the European Union and Hungary. Approximately 10–15% of the European population can be classified or identifies itself as living with disabilities (European Disability Forum 2002). Similarly to the United States, this makes the disabled one of the largest minority groups in Europe and, following the seniors, also a major recipient of public services. According to OECD data, disability expenditures make up the third largest item in the social/welfare budgets of EU member states – not far behind pension outlays and public health care, while exceeding unemployment related costs.

Given the increasing burden placed on the existing social/welfare systems there is an accentuated need to devise principles and functioning practices that can improve and heighten in the long-term the opportunities for integration, social recognition, and acceptance. The realization of these goals is only feasible if complex studies are undertaken to be followed by policy proposals relying on the findings gathered.

Our research, titled the Opportunities for social integration among young adults living with disabilities in contemporary Hungary, commenced in the fall of 2008 with the goal of mapping the status and positions of youngsters and young adults in higher education, as well as the current weight, prospects, and long-term participation in academic life and the labor market of the target group's representatives. During the research we intended to find out what the motivations were for the involved students and graduates living with disabilities to enter institutions of higher learning. What was the main factor that prompted them to seek degrees and diplomas in a wide range of such educational institutions, and upon graduation what type of challenges faced them upon entering the labor market. Nowadays the latter problem, of course, affects not merely those youngsters and young adults living with disabilities, but all their peers in the same age group.

This research aims to be not merely one out of the numerous studies already done in this field; rather our goal was to survey several topics simultaneously and pinpoint the still persisting shortcomings that call for immediate attention. We cannot claim to have located all the existing trouble spots,

however were able to surmise some specific and general characteristics in this area that could be useful not merely for our research but also for all

those who deal and work with people living with disabilities in various walks of life.

